

Hat och hot på nätet inget i-landsproblem

Publicerad 2016-03-01

Hoten och yttrandefriheten. Del sju i artikelserien

Följderna av hat och hot på sociala medier blir ofta värre i mindre demokratiska länder. Nu föreslås att Facebook borde införa globala gemenskapsregler enligt FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

Om integritetskränkande uppgifter på sociala medier kan få svåra konsekvenser i Sverige är det ändå en västanfläkt mot situationen i många andra länder.

Biståndsmyndigheten Sidas samarbetspartner runt om i världen beskriver ofta hat och hot som ett direkt hinder för deras arbete.

– Vi har kontakt med många organisationer som använder internet i sitt arbete med mänskliga rättigheter och de lyfter ofta hat och hot som en verkligt öm och brännande punkt med många negativa effekter, säger Marcin de Kaminski, yttrandefrihetsexpert på Sida.

Exakt vilka av Sidas samarbetsorganisationer som är utsatta är känsligt, men enligt Marcin de Kaminski handlar det om samma typ av kränkningar, mobbning och trakasserier som i Sverige, men i en annan kontext.

– Pondera liknande diskussioner i Pakistan, Indonesien eller Colombia – där är det samma problematik, men ofta är samhällets stödfunktioner svåröversäglbara och rättssäkerheten låg. Det gör offren än mer utsatta än i Sverige, säger han.

Ett fall av nätkränkning på Facebook rapporterades nyligen av en partner till Sida i Pakistan som jobbar med stöd till unga kvinnor. Där blev ett antal unga kvinnor på ett universitet uthängda som promiskuösa – något som enligt Sidas partner varken var sant eller relevant. Eftersom Facebook lät inläggen ligga kvar skapades en ryktesspridning i samhället där kvinnorna bodde, vilket fick till följd att de till slut tvingades hoppa av universitetet.

– Det betyder att ett antal unga kvinnor berövades sin möjlighet till högre utbildning. Det är inte säkert att Facebook kunde ha förhindrat det som skedde, men det är en av ett stort antal händelser som visar vilken effekt Facebook kan ha i många länder.

I Sverige är många bedömare försiktiga med att koppla hat och hot på sociala medier till risken att utsättas för våld. I många länder råder dock ingen tvekan om att det existerar ett sådant samband, menar Marcin de Kaminski:

– Ett återkommande problem är att till exempel granskande journalister, människorättsförsvarare eller hbtq-personer drabbas av ryktesspridning på nätet som går över i antingen repression, alltså att de blir gripna, eller attacker och våld, att de blir angripna, försvinner eller mördas. Det är tyvärr inget som är ovanligt.

När offer för hat och hot har skäl att ta integritetskränkningar på blodigt allvar blir frågan om sociala medier-företagens ansvar än mer brännande. Kan flatheten mot hatiska miljöer förklaras av affärsmässiga hänsyn? En rädsla för att potentiella användare kan stötas bort av ett kontroversiellt ställningstagande?

Twitter har gått med på att dölja prokurdiska inlägg för sina turkiska användare. Google har böjt sig för krav från den kinesiska regimen. I Pakistan arbetar Facebook med att rulla ut fritt internet till breda befolkningslager i ett projekt som kallas internet.org.

– Det är klart att det finns en kontrast mellan att försöka erbjuda internet till så många som möjligt och samtidigt hantera de svåra frågorna. Samtidigt måste jag till Facebooks försvar säga att de verkar ta de här frågorna på allvar. Situationen är inte enkel: Facebook finns överallt och frågan är vilken lagstiftning ska de rätta sig efter, säger Marcin de Kaminski.

Kanske går det att säga att de sociala mediejättarna har nära till kulturrelativismen. Anpassningen till vitt skilda nationella normsystem kan beskrivas som både slapphet

och öppenhet – oavsett vilket håller det marknaderna öppna.

Den framgångsrika gräsrotskampanjen #freethenipple, som lyckades få Facebook att tillåta amningsbilder trots nolltoleransen mot kvinnliga bröstvårtor, kan tyckas harmlös i Sverige, och åtminstone hanterlig i Facebooks mer pryda födelseland. Men den allmänna inställningen bland användare i en rad andra länder är kanske inte fullt så frisinnad:

– Vi måste komma ihåg att Sverige är ett progressivt land, som kanske inte är representativt för alla världens länder när det gäller synen på exempelvis nakenhet eller sexualitetsfrågor generellt, säger Marcin de Kaminski.

– I Sverige är det lätt att uppröras över att Facebook inte vill visa bröstvårtor på jämställda villkor, men det finns troligtvis många länder där Facebook skulle spärras helt och hållet om man gjorde det. Och då blir det en viktig jämkningsdiskussion: var ska medelvägen gå?

Borde Facebook och de andra sociala mediejättarna skaffa sig en publicistisk linje som de är beredda att försvara? Också nätforskaren Elza Dunkels har förståelse för de globala företagens utmaningar och jämför med Lunarstorm. Den svenska föregångaren som var stor bland barn och unga på 00-talet hade hundratals anställda moderatorer.

– De tog extremt stort ansvar för medlemmarnas välmående och hade en hög etisk standard. Efter tsunamin engagerade de en massa präster och kuratorer som kunde prata med användarna. Men skillnaden mot Facebook är att Lunarstorm hade en väldigt homogen marknad att agera på, säger hon.

Facebook får som jämförelse hantera massanmälningar mot rasistisk propaganda i Sverige medan motsvarande reaktioner i exempelvis Ryssland kan handla om helt andra uttryck.

– Ska Facebook i Ryssland till exempel radera en bild på två män som ser lite småkära för att en massa användare anser att det är homosexuell propaganda? Jag förstår att det är svårt, men de kan heller inte vara helt värderelativa. Från min synvinkel borde Facebook anpassa sig efter svenska normer, eftersom jag tycker att de är bäst i världen, säger hon och presenterar ett konkret förslag:

– Facebook och de andra sociala medieföretagen skulle kunna ha FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen som rättesnöre. Det skulle bli tufft för dem att då behöva ta ställning i vissa frågor, men det måste de göra i dag också. I nuläget får de ändå massor av kritik, just nu i Sverige och i Tyskland, säger hon.

Om Facebook i dag har surrat fast sig vid masten mellan normernas Skylla och Karybdis skulle mediejätten i så fall tvingas in i en mer aktiv, politisk roll. Å andra sidan börjar Facebook och de andra sociala medier-jättarna bli så stora att de redan i dag fungerar som globala normbildare – oavsett om de vill eller inte. Mårten Schultz, professor i civilrätt och grundare av Juridikinstitutet, menar att Facebook har blivit en så dominerande leverantör av kommunikationstjänster att den närmast ska betraktas som en institution:

– Å ena sidan är det ett privat företag som får göra vad det vill. Å andra sidan använder över en miljard av jordens befolkning Facebook som första digitala kommunikationstjänst. Visst inser jag att det är en avvägning mellan praktiska hänsyn och ideal: det måste

vara superknivigt att förhålla sig till lagstiftningar och kulturskillnader i mer än 300 länder.

– Samtidigt är det upp till medie-jättarna att skriva sina egna normer, som de tycker är rimliga. Jag tycker också att det vore smakligt om de sedan följde sina egna normer, att de vågade stå upp för yttrandefriheten även om Kina vapenskramlar, och att de vågade stå upp för kvinnors rätt att synas även om det kan stöta Saudiarabien.

Sverker Lenas sverker.lenas@dn.se